

BARBARA KOVAČEVIĆ

Što još može pasti s neba?

U prošleme smo broju *Hrvatskoga jezika* govorili o frazemima koji opisuju padanje kiše ili, bolje rečeno, način na koji pada kiša. U ovome ćemo broju vidjeti što još u frazeologiji može padati s neba, a da se to ne odnosi nužno na kišu.

U jednome od poznatih biblijskih frazema s neba pada *mana*. Pritom nije riječ o riječi *māna*, koja označuje nedostatak, pogrešku ili neispravnost, koju nalazimo u mnogim sintagmama, npr. *čovjek bez mane*, *biti pun mana*, *sa svim manama i vrlinama*, nego o riječi *māna*, koja je bibliizam i spominje se u *Knjizi Izlaska* (16,4–36). Naime, Izraelci su tijekom svojega lutanja pustinjom bili veoma gladni te su počeli izražavati nezadovoljstvo protiv Boga i Mojsija. Da ih smiri, Bog im je poslao manu, tj. kruh s neba. Smatra se da je mana naziv dobila prema pitanju koje su postavljali Izraelci: *mān hū* (što je to?). Mana je bila čudesna bijela hrana slična zrnu korijandera. Svako jutro vjetar je donosio dovoljno mane za cijeli dan, a petkom i za subotu. Bila je slatkasta, i ljudi su je prvo morali samljeti da bi je kuhali ili od nje pekli kolače ili pogaču. Mana je imala okus medenjaka, a smatra se da je taj okus vjerojatno povezan sa slatkim kuglicama koje izlučuju štitaste uši koje žive na pustinjskome grmu tamarisku (*Tamarix mannifera*). Njih i danas upotrebljavaju arapski nomadi kao zamjenu za šećer ili med, a nazivaju ih manom s neba. Izraelci su se manom hranili tijekom četrdeset godina putovanja Sinajskom pustinjom iz Egipta do Palestine i, da bi je dobili, nisu morali činiti ništa, ona im je dolazila i padala s neba bez obzira na njihov trud. Upravo je ta slika kao i cijela biblijska priča motivirala nastanak i značenje sljedećih frazema: *mana s neba* ili *mana nebeska* ‘neočekivana sreća (povoljna okolnost) što stiže bez ikakva truda (napora), dar, spasonosni dobitak’; *mana s neba je pala komu* ‘dobio je *tko što* neočekivano, posrećilo se *komu*’, *pasti/padati kao mana s neba* ‘lako (bez muke i truda) pripasti/pripadati *komu*’. Osim navedenih frazema ista je pozadinska slika s jedne strane mogla motivirati nastanak frazema istoga koncepta – ‘očekivati što bez truda (rada)’: *čekati manu s neba* ‘čekati pomoć

L. Bernardo: *Sakupljanje mane*

ne poduzimajući ništa, bez muke i truda’, *čekati da što padne s neba* ‘očekivati uspjeh, zaradu bez truda i muke’ i *ne pada (nije palo) s neba komu <što>* ‘dobiti/dobivati (postići/postizati) što uz teškoće i napor’, dok je s druge strane njihova motivacija mogla počivati na „čovjekovu očekivanju božanske pomoći, nebeske intervencije u zemaljskom životu, a istodobno i znanju da je takvu pomoć nerealno očekivati” (Hrnjak 2008: 90).

Apsurdnost ili nerealnost pozadinske slike nalazimo u frazemima *makar (taman) sjekire padale <s neba>* u značenju ‘bez obzira na loše vremenske prilike, makar bilo i nevrijeme’ i *makar <i> fratri s neba padali* u značenju ‘što god se dogodilo, kakve god bile okolnosti, unatoč vremenskim nepogodama’. Oba se frazema povezuju s lošim vremenskim prilikama iako se to iz drugoga frazema ne da na prvi pogled iščitati. Kakvi su to fratri koji padaju s neba? Jesu li to franjevački redovnici? Ili su to možda ribe? Naime, fratar (*Diplodus vulgaris*) je i riba koštunjača iz porodice ljuskavki (*Sparidae*), spljoštena tijela i visokih leđa, srebrnastosiva sa zlatnožutim prugama na bokovima i tamnom prugom na zatiljku i repu, a može narasti i do 40 centimetara. Živi u Sredozemnome moru i Atlantskome oceanu. U Hrvatskoj je poznata i pod nazivima: *fratrić, baraj, crnoguzac, frankul, pop, popić, špar crnorepac, šarorepac, crnosipac* i dr. U knjizi *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva* Vojmir Vinja zoonimni naziv fratar objašnjava metaforičkim prijenosom koji je potaknut crnom prugom pri škrgama koja asocira na fratarsku kapuljaču.

No, to da životinje mogu padati s neba nije toliko čudno. Kiša životinja (*Raining animals* ili *Tierregen*) poznata je iako rijetka meteorološka pojava pri kojoj uz kišu ili umjesto nje s neba padaju životinje, obično ribe ili žabe. Životinje često padaju mrtve, ali bilo je slučajeva da su preživjele pad, ili su pale zamrznute u ledu, ili su padali njihovi rastrgani dijelovi tijela. Takve životinjske kiše tijekom povijesti zabilježene su u mnogim krajevima zemaljske kugle i događaju se nakon jakih vjetrova ili oluja. Najpoznatiji su svakako primjeri iz Sjedinjenih Američkih Država, koje su poznate po tornadima. Fenomen je bio toliko dojmljiv da je izazvao pozornost velikoga britanskog pisca znanstvene fantastike Arthura C. Clarkea, koji je u svojoj knjizi *Misterije svijeta* zabilježio da su u Americi padale kiše haringa, riba, zaleđenih pataka, vodenih gušterica, somova, grgeča, pastrva, ali s neba je u Charlestonu krajem 19. stoljeća pao i jedan – aligator. I Kai Hövelmann u svojoj knjizi *1000 misterija* bilježi primjere s različitim uginulim pticama: žunama, divljim patkama, drozdovima i nekim pticama koje sličice kanarincima. Još su stari Grci zabilježili i pokušali objasniti kiše žaba u Paeoniji i Dardaniji. Teoretski gledano, pretpostavlja se da jak vjetar usiše dio neke vodene površine (npr. jezerce ili baru) zajedno sa životinjama, podigne ih u zrak, a nakon nevremena životinje padaju na tlo kao kiša. Tako prenesene nevremenom životinje, tj. ribe i žabe, mogu pasti i na područja bez voda, i na ona na kojima nevremena nije bilo. Ako životinje prežive pad, znači da nisu prošle veliku udaljenost prije nego su pale na tlo, a ako su pale u smrznutom stanju, znači da su bile na velikim visinama. Ipak, čini se nelogično da su takve pojave selektivne, tj. da padaju samo životinje iste vrste. Tako u Yoru, gradu na sjeveru Hondurasa, već više od stoljeća nekoliko puta godišnje pada kiša riba ili riblji pljusak. U čast navedenoga fenomena od 1998. godine mještani Yora održavaju godišnji *Festival de Lluvia de Peces*, koji uključuje

paradu i karneval. Datum održavanja festivala obično se podudara s prvom većom kišom u svibnju ili lipnju. Kao što se vidi iz navedenih primjera, kiša životinja zabilježena je i dokumentirana pojava, ali ne postoji jedinstveno usuglašeno znanstveno objašnjenje za taj fenomen. To nikako ne znači da priča o kiši riba ili žaba nije došla i u naše krajeve ili možda čak postoji u našoj usmenoj predaji, pa je motivaciju frazema *makar <i>fratri s neba padali* moguće tražiti i u opisanome fenomenu.

Umjesto zaključka, mogu se prisjetiti jednoga starog Gibonnijeva intervjua u kojemu poznati nam pjevač uspoređuje i pronalazi sličnosti Dalmacije s latinosvijetom. Smatra da potječe iz podneblja u kojemu se događaju nenormalne stvari, zapravo za ostatak Europe nenormalne stvari. Pritom prepričava fantastičan razgovor između kolumbijskoga pisca Gabriela Garcije Márqueza i bivšega francuskog predsjednika François Mitterranda. Iako je Mitterrand bio

veliki Márquezov poklonik, smatrao ga je sklonim pretjerivanju. Márquez je želio znati u čemu Mitterrand vidi to pretjerivanje. Bivši francuski predsjednik odgovorio mu je da pretjerivanjem smatra kad padaju žabe i ribe s neba (!!!). Márquez je ostao začuđen jer to za njega nije bilo pretjerivanje. Ali očito je to bio sraz dvaju svjetova. Stoga je obećao Mitterrandu poslati fotografiju iz Čilea snimljenu tisuću devetsto i neke, kad je El Niño dignuo u zrak cirkus, pa su ribari nakon toga mrežama vadili zebre i žirafe iz mora. „To je moje djetinjstvo, to je moja stvarnost... Toga naravno, uz obalu Seine nema, da ti s kišom padne žirafa.”